

УДК 37.091.4 (477) Сухомлинський

Уявне інтерв'ю з Василем Сухомлинським про Нову українську школу

Василь Сухомлинський за своє життя не дав жодного інтерв'ю, але написав 48 книг, 600 наукових статей, 1500 казок і оповідань для дітей. Праці педагога видано 53-ма мовами світу загальним тиражем понад 15 мільйонів примірників. Найбільш відома його книга – «Серце віддаю дітям» (випущена 35-ма мовами світу, 56 видань). Широко знані його твори: «Народження громадянина», «Павлиська середня школа», «Як виховати справжню людину», «Сто порад вчителю», «Розмова з молодим

директором школи», «Книга про любов» та інші. Він засновник новаторської гуманістичної педагогіки, фундаментом якої є повага і довіра до дитини, визнання її унікальності та права на власний вибір.

Абревіатура НУШ увібрала в себе інноваційний модернізаційний зміст формування людини: змінити філософію освіти, а головне – розкрити потенціал кожної дитини та допомогти їй самореалізуватись у житті.

Спробуємо пошукати відповіді в педагогічних працях В. О. Сухомлинського на сучасні виклики освіти й уявімо, яким було б інтерв'ю з ним.

Організував і провів

А. М. Луцюк,

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки і психології ВІППО

1. Як, на Ваш погляд, Нова українська школа для дітей співзвучна з Вашою «Школою радості»?

«...Справжня школа – це не тільки місце, де діти набувають знань і вмінь. Навчання – дуже важлива, але не єдина сфера духовного життя дитини ... справжня школа – це багатогранне духовне життя дитячого колективу, в якому вихователь і вихованець об'єднані інтересами і захопленнями» [10, с. 11].

«У школі навчають не тільки читати, писати, рахувати, мислити, пізнавати світ, багатства науки і мистецтва. У школі учать жити. Школа – це духовна колыска народу. Чим більше піклування про свою колыску виявляє народ, тим блискучіше його майбутнє» [15, с. 337].

2. НУШ орієнтує освітян на розвиток особистості дитини як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства. У чому суть цієї проблеми?

«Виховний ідеал школи – всебічно і гармонійно розвинута особистість, активний учасник суспільного прогресу. [...] Здійснення всебічного розвитку вимагає глибокого переплетіння і взаємного проникнення розумового, фізичного, морального, трудового, естетичного виховання, щоб всі ці сторони виховання являли собою єдиний цілісний процес» [5, с. 15].

«Виховання всебічно розвинутої особистості – це не якась-то серія придуманих заходів... Це педагогічне керівництво різноманітними її стосунками з навколишньою природою і соціальним середовищем, яке залежить від найрізноманітніших умов, від великої кількості явищ, які бачить, осмислює дитина... Ми твердо переконані в тому, що одна з найбільших бід шкільного виховання – невідповідність умов, обстановки тим зусиллям, які створюють для правильного виховання» [8, с. 71].

3. Певна частина вчителів вважає, що отриманих у студентські роки знань із педагогіки і психології вистачить для роботи в Новій українській школі. Ви підтримуєте таку точку зору?

«Інтелектуальне зростання, постійне збагачення, поповнення, поглиблення, вдосконалення знань – це питання життя вчителів» [5, с. 51].

«Кожен педагог повинен бути добрим спеціалістом із свого предмету. Він пильно стежить за „переднім краєм науки”, основи якої викладає. Доповіді на наукові теми стали для педагогічного колективу такою потребою, як і глибоке осмислення психологічних і педагогічних знань» [3, с. 612].

«Якщо педагогіку можна порівнювати з майстерністю, де творяться складні прилади, то психологія у цій майстерні – найскладніші інструменти. Не буде інструментів або вони стануть неточними – від майстерні залишаться одні стіни» [3, с. 612].

«Ми спиняємося на цьому питанні тому, що серед певної частини вчителів існує помилкова думка, нібито вчитель може поступово удосконалювати свою майстерність, ґрунтуючись тільки на своїй практиці, на своєму досвіді» [11, с. 33].

«Мені здається, що багато мужів педагогіки, які керують нашим кораблем, самі не люблять ні школи, ні дітей: більше того, дехто з них глибоко ненавидить педагогіку. Ніякої педагогічної думки у рубці цього корабля немає. Люди відстоюють години своєї „вахти” і все [1, с. 15].

4. Сьогодні дитина у школі – не просто учень, а здобувач знань, який за допомогою вчителя докладає зусилля для засвоєння знань. Чи не так?

«Однією з найсерйозніших хиб нашої шкільної практики є те, що, навчаючи дітей, працює переважно вчитель. Самому терміну „засвоєння знань” властивий відтінок пасивності; у факті набування знань тут не підкреслюється активна діяльність того, хто добуває знання, – учневі відводиться місце пасивного споживача знань. Термін „засвоєння знань” слід було б, на наш погляд, замінити більш правильним „добування знань” [14, с. 114].

5. У чому особливість оцінки знань учня і яка роль при цьому вчителя?

«Оцінкам, які дістає учень, надається моральний смисл; про моральне обличчя дитини учитель часто робить висновок на основі оцінок» [9, с. 442].

«З приводу оцінювання знань хотілося б дати кілька порад. По-перше, нехай оцінок буде менше, але кожна з них хай буде вагомішою, значнішою. По-друге, я ніколи не ставив незадовільної оцінки, якщо учень не міг через ті чи інші обставини опанувати знання. По-третє, взагалі не ставте ніяких оцінок, якщо ви бачите, що знання учнів туманні, в їх уявленні про речі та явища, які вивчаються, є якісь неясності. По-четверте, треба уникати запитань, відповіді на які точно повторювали б те, що викладав вчитель чи заучене з книжки» [13, с. 465–466].

«Існуюча в наш час система обліку знань має ряд хиб. Одна з них полягає в тому, що оцінка, яку дістає учень, характеризує лише результати роботи (фактичні знання) і далеко не завжди саму роботу, тобто докладання учнем певних зусиль» [10, с. 125].

«Не допускайте, щоб єдиною метою перевірки знань було – поставити учневі оцінку. Нехай якнайчастіше оцінювання знань поєднується з іншими цілями, передусім з новим осмислюванням, розвитком, поглибленням знань. Не допускайте крайності – оцінювання кожної відповіді, кожної письмової роботи – це призводить до негативних результатів» [13, с. 464].

«Винагороджуйте кожний успіх, кожне подолання труднощів заслуженою оцінкою, та не зловживайте оцінками. Не забувайте, що ґрунт, на якому будується ваша педагогічна майстерність, – в самій дитині, в її ставленні до знань і до вас, учителю» [10, с. 176].

6. Однією з вимог сучасної школи є вільне володіння рідною мовою. Яку мудру пораду з цього приводу Ви дали б усім учасникам освітнього процесу?

«Школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панують 4 культу: культ Батьківщини, культ людини, культ книжки і культ рідного слова» [10, с. 201].

«Мовна культура забезпечує успіх у тій найтоншій сфері виховання, яку ми називаємо моделюванням, перетворенням, переведенням зовнішньої діяльності на мову внутрішнього світу людини» [2, с. 569].

«Хочеться порадити вчителям: якщо ви прагнете, щоб ваше виховання стало мистецтвом, відточуйте слово. Шукайте в невичерпній скарбниці нашої рідної мови перлини, які запалюють вогник захоплення в дитячих очах. Знаходьте найтонші відтінки на багатобарвній палітрі народної мудрості, говоріть дітям красиво про красу навколишнього світу. Слово – це найтонший різець, здатний доторкнутися до найніжнішої рисочки людського характеру. Вміти користуватися ним – велике мистецтво. Словом можна створити красу душі, а можна й спотворити її. Тож оволодіймо цим різцем так, щоб з-під наших рук виходила тільки краса!» [12, с. 167].

7. Випускник Нової української школи повинен бути особистістю, патріотом, інноватором. На території України Росія проводить гібридну війну. Ваші думки про патріотичне виховання.

«Пізнання, осягнення людиною своєї Батьківщини, становлення в нашій душі в роки дитинства і ранньої юності патріотичної серцевини, патріотичне виховання в роки дитинства, отрочства і ранньої юності; духовно багате, діяльне, самовіддане життя патріота – це найтонші, найскладніші процеси в тому безмежно складному сплетенні ідей, вчинків і переконань, думок, прагнень, яке називається патріотичним вихованням» [15, с.167].

«Поняття Батьківщина осягається не тільки і не стільки розумом, скільки серцем. І починається це, на мій погляд, з того, що в навколишньому світі хтось стає для людини безмірно дорогим, комусь ти готовий віддати всі сили своєї душі. Патріотизм починається з любові до людини» [6, с. 318].

«Батьківщина – твій дім, твоя колыска. У рідному домі не завжди все гаразд. Є в нас лихо й горе. Говорячи про них, пам'ятай: ти говориш про лихо і горе свого рідного дому. Щоб мати моральне право говорити про лихо і горе свого народу, щоб один раз сказати, треба десять разів зробити щось конкретне для зміцнення своєї Батьківщини. Говорити про недоліки – для цього великого розуму не треба, зневажай демагогію і балаканину» [15, с. 176].

8. Серед ключових компетентностей Нової української школи є така: екологічна грамотність і здорове життя.

«Хотілося б, щоб у ... навчально-виховній роботі вчителя чіткіше виступали дві взаємопов'язані думки: ми живемо в такий час, коли природні ресурси перестали бути практично невичерпними... Тому під час екскурсій, взагалі під час кожної зустрічі дітей з природою ми намагаємося показати їм світ таким, щоб вони задумалися над тією істиною, що природа – це наш дім, і якщо ми будемо безтурботними марнотратцями, ми зруйнуємо його; природа – частинка нас самих, а байдужість до природи – це байдужість до власної долі» [7, с. 555].

«Якщо виміряти всі мої турботи про дітей протягом перших чотирьох років навчання, то добра половина їх – про здоров'я» [10, с. 103].

«Турбота про здоров'я, а тим більше про здоров'я дитини, – це не просто комплекс санітарно-гігієнічних норм і правил, не перелік вимог до режиму, харчування, праці, відпочинку. Це передусім турбота про гармонічну повноту всіх фізичних і духовних сил, і вінцем цієї гармонії є радість творчості» [10, с. 109].

9. Ви – педагог-новатор, директор школи. Які Ваші поради директору Нової української школи?

«Керівництво школою – це насамперед педагогічне керівництво і лише поряд з цим – адміністративне» [9, с. 424].

«Уміння керувати колективом залежить від того, наскільки глибоко розуміє керівник найтонші деталі педагогічного процесу, його глибинні джерела – духовний світ школяра, особливості його розумової праці, процес опанування знань, формування переконань. Директор школи повинен бути знаючим, досвідченим педагогом і психологом» [9, с. 394–395].

«Керівник школи буде хорошим, ерудованим, авторитетним учителем лише доти, доки він з кожним днем удосконалює свою майстерність – майстерність учителя, вихователя, доки для нього на першому місці стоїть сама суть шкільної справи – навчання і виховання, вивчення і знання дитини» [9, с. 398].

Вдячний Вам, Василю Олександровичу, за актуальні поради освітянам. Переконали: якщо у вчителів Нової української школи виникнуть питання, то відповіді вони отримують у Ваших педагогічних працях.

Джерела інтерв'ю

1. Клочек Г. Д. Константи Василя Сухомлинського. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. 68 с.
2. Сухомлинський В. О. Гармонія трьох начал. *Вибр. твори*: в 5 т. [редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін.]. Т. 5. Київ: Рад. шк., 1977. С. 569–578.
3. Його ж. Методика виховання колективу. *Там само*. Т. 1. С. 403–637.
4. Його ж. Народження громадянина. *Там само*. Т. 3. С. 283–582.
5. Його ж. Павлівська середня школа. *Там само*. Т. 4. С. 7–390.
6. Його ж. Педагогіка серця. *Там само*. Т. 5. С. 316–321.
7. Його ж. Природа, праця, світогляд. *Там само*. Т. 5. С. 551–562.
8. Його ж. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. *Там само*. Т. 1. С. 5–206.
9. Його ж. Розмова з молодим директором. *Там само*. Т. 4. С. 393–626.
10. Його ж. Серце віддаю дітям. *Там само*. Т. 3. С. 9–279.
11. Його ж. Система роботи директора. Київ, 1959. 119 с.
12. Його ж. Слово про слово. *Вибр. твори*: в 5 т. [редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін.]. Т. 5. Київ: Рад. шк., 1976. С. 160–167.
13. Його ж. Сто порад учителям. *Там само*. Т. 2. С. 419–654.
14. Його ж. Формування комуністичних переконань молодого покоління. *Там само*. С. 7–146.
15. Його ж. Як виховати справжню людину. *Там само*. С. 147–416.